

УЧАСНИКИ КОЛІЇВЩИНИ НА ЗАСЛАННІ В СИБІРУ: ДОЛЯ ЛЮДИНИ ЗА АРХІВНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ

Серед породжених українським суспільством у ранньомодерну добу самобутніх форм масового протесту особливе місце посідає масштабний виступ української людності, помітну роль в якому відіграли надвірні козаки, – Коліївщина. Однак наразі доводиться констатувати, що, попри доволі різнобічну джерельну базу і чималий рівень наукової зацікавленості проблемою, історія цього потужного соціального і національно-визвольного руху, що охопив у 1768–1770 рр. терени Правобережної України, навіть через 250 років потому продовжує залишатися недостатньо вивченою або ж дискусійною у багатьох аспектах¹. Зокрема, не до кінця з'ясованим залишається питання про виконання вироків судів Російської імперії над учасниками збройного протистояння та їхню участь на засланні².

На жаль, доля учасників Коліївщини, яку було жорстоко придушено польськими та російськими військовими підрозділами, була гіркою. Частина з них було страчено в Речі Посполитій за вироками білоцерківської «магдебургії», Коденського військового суду та низки гродських судів, а частину, в Російській імперії, відправлено на каторжні роботи до Нерчинська (нині – місто в Забайкальському краї Російської Федерації). В числі останніх були, зокрема, керівник повстання Максим Залізняк та помітні повстанські лідери Микита Швачка й Семен Неживий.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених Коліївщині, донедавна доля повстанців, яких після судового вироку в Києві було публічно покарано і відправлено на заслання вглиб Російської імперії, залишалася невідомою.

Тільки 2006 р. історику із Запоріжжя Володимирі Мільчеву вдалося знайти і опублікувати в «Українському археографічному щорічнику» рапорт головного командира російського війська в Сибіру генерал-майора

¹ *Смолій В.* Коліївщина: у пошуки нових наукових форматів (Вступне слово до археографічної серії) // Коліївщина: 1768–1769 роки у документальній та мемуарній спадщині. Т. 1: Документи архіву Коша Нової Запорозької Січі (Архів Коша Нової Запорозької Січі: Корпус документів 1734–1775. Т. 6/7: Справи № 227-229) / За ред. акад. В. Смолія. Упорядкування, передмова та коментарі І. Синяка. Київ, 2019. С. 5.

² *Таїрова-Яковлева Т.* Коліївщина: великі ілюзії. Київ, 2019. С. 228-244.

Івана Шпрінгера до Військової колегії. З нього стало відомо про оселення на Прісногорьківській укріпленій лінії (нині переважно територія півночі Казахстану) 140 запорозьких козаків, учасників Коліївщини, засланих після придушення виступу на довічну каторгу³. Щоправда, з цього документа не було зрозуміло, хто саме з колишніх повстанців потрапив під цю своєрідну «амністію» на півдорозі до Нерчинська.

У книзі «Швачка – фенікс українського духу» ми опублікували список 120 запорожців, які прибули до Сибіру в 1770 р.⁴ Він зберігається в Історичному архіві Омської області. Але в ньому теж немає нікого з відомих учасників Коліївщини.

Напряму пошуку був зрозумілим, отже, не маючи змоги поїхати до Росії, ми зайнялися пошуком через мережу Інтернет.

2018 р. в державному архіві міста Тобольська знайдено запис про вінчання у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська. Інформацію про це ми побачили на одному з генеалогічних форумів. Всі особи йшли одним списком, датованим 2 липня 1770 р., з позначкою «присильні», без вказівки на те, що це запорожці чи учасники Коліївщини. У цьому записі ми знайшли Семена Неживого, Микиту Швачку та багатьох активних учасників руху, яких разом з ними етапували вглиб Російської імперії. Ось цей список, в якому ми позначили групу, в якій згаданих колодників виводили з Києва (на чолі групи № 1 був Максим Залізник, № 2 – Семен Неживий, на чолі групи № 4 – Микита Швачка):

«2 июля 1770 года. Присыльные:

Симеон Неживой на присыльной Марии Рубиковой (група колодників № 2)

Василий Вилховенко на жене Домнике Федоровой

Иаков Редкобороденко на жене Феодосии Самосековой

Петр Халченко на жене Матрене Евменовой

Петр Голубовской на Анастасии Тимофеевой

Стефан Колесниченко на Параскеве Трофимовой (конвойований з Глухова)

Прокопий Кривый на Евфимии Михайловой

Иаков Кравченко на Соломониде Фирсаковой (група колодників № 4)

Иван Байратской на Параскеве Трофимовой (група колодників № 4)

Никита Швачка на Домнике Ефремовой (група колодників № 4)

³ Мільчев В. Запорожці-засланці на Прісногорьківській укріпленій лінії в Сибіру 1770 року // Український археографічний щорічник. Нова серія. Вип. 10/11. Київ, 2006. С. 835-839.

⁴ Букет С. Швачка – фенікс українського духу. Київ, 2016. С. 167-171.

Иван Жулай на Евдокии Федоровой (група колодників № 1)
 Григорий Бондарь на Феодосии Филиповой
 Иван Пашенко на Параскеве Ивановой (група колодників № 2)
 Максим Донец на Дарье Ивановой (група колодників № 2)
 Василий Кисель на Анастасии Парфеновой (група колодників № 4)
 Федор Жема на Наталье Алексеевой
 Василий Шулга на Татиане Прокопиевой (група колодників № 2)
 Григорий Тищенко на Лукерии Афанасиевой
 Михайло Котляр на Параскеве Афанасиевой (група колодників № 4)
 Иаков Безродный на Дарии Ивановой (група колодників № 4)
 Павел Шрам на Параскеве Васильевой
 Иван Чуб на Параскеве Григориевой (група колодників № 2)»⁵.

Пізніше учасники вищезгаданого форуму оприлюднили ще один документ, з якого стала відома подальша доля фігурантів запису про вінчання в Тобольську. Пізньої осені 1770 р. кріпосні сибірські козаки та їхні дружини прибули в такі фортеці й редути на Пресногорьковській лінії:

«**Пресногорьковская** (нині – Пресногорьковка, Узункольський район Костанайської області Республіки Казахстан)

Чуб Иван
 Чуб Парасковья Григорьева
 Колесниченко Степан
 Колесниченко Парасковья Трофимова
 Бондарь Григорий
 Бондарь Феодосья Филипова
 Пашенко Иван
 Пашенко Парасковья Иванова
 Донец Максим
 Донец Дарья Иванова
 Кисель Василий, гайдамак
 Кисель Анастасия Парфенова
 Жема Федор
 Жема Наталья Алексеева
 Безродный Яков, (гайдамак, наказанный)
 Безродная Дарья Иванова

⁵ Государственное бюджетное учреждение Тюменской области «Государственный архив в г. Тобольске» (далі – ГБУТО ГА в г. Тобольске), ф. И156, оп. 15, д. 312, л. 14. URL: <https://казакстан.рф/index/242---/5318-spiski-ssylnykh-zaporozhtsev-i-antipugachevtsev?start=80>

Песчаный редут (Пресногорьковской крепости) (колишнє село Піщанка Північно-Казахстанської області Республіки Казахстан, ліквідоване 2013 р.)

Неживой Семён, прибыл в ссылку вместе с сестрой Феодосьей

Неживая (Рубикова, Рубаковская) Мария, ее муж Марко Рубаковский, умре 24.9.1769 г.

Кривый Прокопий, запорожский казак, за тайный переход границы в Польшу

Кривый Евфимия Михайлова

Кравченко Яков

Кравченко Соломонида Фирсова

Тищенко Григорий

Тищенко Гликерия (Лукерья) Афанасьева

Шрам Павел

Шрам Парасковья Васильева

Бийская крепость (нині – місто в Алтайському краї РФ)

Котляр Михайло, гайдамак

Котляр Парасковья Афанасьева

Становая (нині – село Становое Мамлютського району Північно-Казахстанської області Республіки Казахстан)

Голубовской (Голуб) Петр

Голубовская (Голуб) Анастасия Тимофеева

Св. Петра (нині – Петропавловськ, центр Північно-Казахстанської області Республіки Казахстан)

Швачка Никита, гайдамак

Швачка Доминика Ефремова

Кравченко Афанасий, запорожец, наказанный

Кравченко Парасковья Ананьина

Плоский (нині – село Плоское Кизилжарського району Північно-Казахстанської області Республіки Казахстан)

Маловичко Иван

Маловичко Анастасия Артемьева

Черлаковская, Соляной (нині – поселення Черлак, село Соляне Черлакського району Омської області РФ)

Шульга (Шулга) Василий

Шульга (Шулга) Татьяна Прокопьева»⁶.

⁶ Исторический архив Омской области (далі – ИАОО), часть I, ф. 1, оп. 1, д. 166, л. 292-303. URL: <https://казакстан.рф/index/242---/5318-spiski-sylynykh-zaporozhtsev-i-antipugachevtsev? start=80>

Як же могло так статися, що засуджені до вічної каторги учасники Коліївщини були не тільки звільнені від покарання, а й без жодного утиску в правах отримали матеріальну допомогу на обзаведення військовою амуніцією та господарством? Виявляється, поки йшов з Києва той етап, командувач російського війська в Сибіру та комендант Омська генерал-майор Іван Шпрингер спромігся «перекупити» бранців. Він листовно погодив із владою у Петербурзі заміну кари українців з нерчинських заводів на поселення в малозалюднених північноказахських степах, на так званій Прісногорьківській лінії.

Назву свою лінія отримала від низки прісних та солоних озер, вздовж яких вона простягалася Ішимським степом на 576 кілометрів. Лінія являла собою 16 фортець з 16 редутами. Центральною фортецею була Петропавлівська (Святого Петра), від неї на схід до Омської фортеці розташовувалися ще 4 фортеці (Полуденна, Леб'язка, Миколаївська та Покровська з 9 редутами між ними), а на захід йшли 6 фортець (Скопинська, Станова, Прісновська, Кабанья, Прісногорьківська та Звіриноголовська з 10 редутами). Біля річки Тобол Прісногорьківська лінія з'єднувалася з Оренбурзькою лінією, яку захищали козаки однойменного війська.

Прісногорьківську лінію було закладено російською владою 1752 р. в процесі війни з казахським Середнім Жузом (Орту Жуз) і остаточно облаштовано тільки в 1758-му. Там у 1760-ті роки катастрофічно відчувався брак військових та поселенців, здатних нести активну військову службу. Адже казахи настільки дошкуляли поселенцям Прісногорьківської лінії, що командування було змушене вживати додаткових заходів безпеки. В 1765 р. вздовж всієї лінії, у 15 км перед нею, було влаштовано своєрідну «контрольно-слідову смугу» – бар'єр з повалених дерев. Другу таку смугу утворювали «рогатки», виставлені в проміжках між фортецями та редутами по всій лінії. Вздовж бар'єру стояли при «маяках» козачі пікети, сновигали туди-сюди козачі роз'їзди. Все це достатньою мірою нагадувало запорозько-ногайське прикордоння. А досвідчені прикордонні вартіві, якими були запорожці, безперечно, могли сприяти розрядженню тривожної атмосфери на Прісногорьківській укріпленій лінії, на чому й зманіпулювало місцеве військове командування, вдало використавши момент і вирішивши не марнувати вкрай цінний козацький досвід засланих українців.

Поки тривало узгодження умов поселення з сибірським губернатором Денисом Чичеріним, «присильні» перебували в Тобольську, а в середині вересня відбули до Омської фортеці. «Считая их ходу сто верст в пять дней и того за тритцать дней», у супроводі Луцького драгунського полку ротного квартермейстра Городнічева 14 жовтня 1770 р. 138 запорожців прибули до Омської фортеці, де вищезгаданим Іваном Шпрингером були

причислені «в крепостныя казаки» і розподілені по Прісногорьківській лінії, де «болше опасности от киргиз-кайсака настоят»⁷. Крім 138 запорожців, генерал Шпрингер в тому ж році зарахував до складу сибірського козацтва близько 2000 осіб «незначних» злочинців, солдатських дітей і поляків-конфедератів.

Тож певний час колишні учасники Коліївщини утримувалися у Омській фортеці, а потім їх було скеровано на зазначений фронтір Прісногорьківської (або Новоішимської) лінії. Так українські повстанці перетворилися на лінійних кріпосних козаків по різних фортецях та редутах, переважно на території сучасної Північно-Казахстанської області Казахстану. До їхніх обов'язків входили: охорона кордону (караули й роз'їзди), кур'єрська, поштова та конвойна повинності, фортифікаційні та будівельні роботи, заготівля лісу, вугілля, сіна, казенне землеробство, митна служба тощо. Як показали місцеві генеалогічні дослідження, саме ті поселенці пустили ще й добре коріння у степах Північного Казахстану. Так, тамтешні Бородавкіни – нащадки Петра Бородавки, Задіракіни – Сави Задираки, Негодіни – Івана Негоди, Носови — Дениса Носа, Бойкови – Павла Бойка і так далі. Навіть тепер, свідчать казахські краєзнавці, і в Пресновці, і Пресногорькові ще зустрічаються запорозькі прізвища, приміром: Колесніченки, Чубаренки, Горковенки, Косенки, Кравченки, Заднепрівці, Подорожні, Кабани, Чернецькі та інші⁸. Квітнем 1771 р. датується перша згадка про «деревню Неживую» слободи Коркіної (нині – місто Ішим, адміністративний центр Ішимського району Тюменської області РФ), де мешкав, зокрема, сибірський козак Василь Неживих⁹. Не зрозуміло, чи якимось пов'язана ця слобода з Семеном Неживим, але прізвище Неживих, що походить звідти, – одне із найпоширеніших прізвищ сучасного Сибіру.

Мандрівник Христофор Барданес, який у 1771 р. відвідав редути Прісногорьківської лінії, описував у своїх творах козаків Пресновської фортеці, які говорять по-малоросійськи і одягнені по-турецьки¹⁰.

Начальство активно використовувало бойовий досвід запорожців в придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача (Пугачова). За розпорядженням із Петербургу, командир сибірського корпусу Іван Деколлонг зняв військо з сибірських ліній і пішов у похід до Оренбургу, назустріч Пугачу. Так, серед відправлених з Прісногорьківської фортеці на

⁷ Мильчев В. Запорожці-засланці на Прісногорьківській укріпленій лінії... С. 835-839.

⁸ Букет Є. Швачка – фенікс українського духу. С. 171.

⁹ ИАОО, ф. 1, п. 1, д. 173, л. 141.

¹⁰ Виниченко С. Гайдамаки на Пресногорьковской линии. URL: <https://pkzsk.info/gajdamaki-na-presnogorkovskojj-linii/>

Оренбурзьку лінію 19 січня 1774 р. знаходимо відомих нам повстанців з другої та четвертої групи київських колодників, а також кількох, засуджених у Глухові: Василя Безверхого, Герасима Нейку, Мусія Шинку, Василя Чернявського, Степана Щербину, Василя Киселя, Йосипа Васильченка, Максима Донця, Івана Чуба, Василя Шульгу¹¹. У іншому подібному списку – Степана Колесніченка, Івана Негоду, Івана Пашенка, Савелія Тонконоженка¹².

Але далеко не всіх зарахованих до сибірського козацтва ми знаходимо в списках «антипугачовців». Існують перекази про участь колишніх коліїв в повстанні під проводом Омеляна Пугача. Так, історик Володимир Голобуцький згадував документ, котрий зберігається у фондах Російського державного архіву давніх актів, де йдеться: «Запорожский козак Дмитрий Попович, проводивший агитацию уже после поражения восстания, рассказывал, что в войсках Пугачева находился Максим Железняк»¹³. Про участь Залізняка у повстанні під проводом Пугачова згадував російський воєначальник і поет, який брав активну участь у придушенні «селянської війни», Гавріла Державін. Він навіть зробив Залізняка героєм своєї комічної опери «Дурочка умнее умных». А російський історик ХІХ ст. Олександр Дмитрієв-Мамонов у праці «Пугачевский бунт в Зауралье и Сибири» поіменно називає запорожців, які брали участь у цьому виступі. Це, зокрема, Василь Гноєнко, Федір і Степан Горновеніни, Гриченин, Данилів, Швачка, Залізник, Рот, Шпаг¹⁴.

Втім, це лише легенди. А от згадку про Микиту Швачку нам вдалося в березні 2020 р. віднайти в архівному документі. В списку «из регулярного воиска отставных на своем пропитании» Ревізької казки № 5 «Тобольского наместничества Ишимской округи Петропавловской волости крепости Петропавловской», датованій 3 квітня 1795 р., значиться Микита Степанів Швачка¹⁵. Як бачимо, один із колишніх лідерів Коліївщини дожив у Сибіру, в фортеці, де був поселений, до поважного віку. На той момент йому було 67 років.

Щоб дізнатися про подальшу долю інших українських повстанців, необхідно насамперед дослідити метричні книги церков тих редутив, що збереглися в архівах Тобольська, Омська і Челябінська¹⁶.

¹¹ Объединенный государственный архив Челябинской области, ф. И236, оп. 1, д. 1, л. 37-38 об.

¹² ИАОО, ф. 366, оп.1, д. 81, л. 1-6 об.

¹³ Голобуцький В. Запорожское козачество. Киев, 1957. С. 415.

¹⁴ Букет Є. Швачка – фенікс українського духу. С. 171-172.

¹⁵ ГБУТО ГА в г. Тобольске, ф. И154, оп. 8, д. 176, л. 1059.

¹⁶ Така інформація може міститися в справах: Тобольский филиал Государственного архива Тюменской области, ф. 156, оп. 15, д. 312. (МК Введенской Николаевской церкви

Наразі в вищенаведених архівних матеріалах нам вдалося ідентифікувати сімох учасників Коліївщини, в тому числі двох ватажків. Нижче – їхні короткі життєписи, включно з новими даними.

Микита Степанів Швачка – керівник повстанців у першій декаді липня 1768 р., запорожець. Родом він був, за даними Станіслава Крушельницького, з Обухова¹⁷, за іншими відомостями – зі Звенигородки¹⁸, Канева, чи Черкаського староства¹⁹. Восени 1767 р. виїхав із Запорожжя на Правобережну Україну для продажу солі, там перезимував і пристав до Залізняка. В інших джерелах подано, що Швачка був у гурті тих кільканадцяти запорожців, які прийшли з Січі разом із ініціатором Коліївщини Йосипом Шелестом. Брав участь у здобутті канівського замку разом із Семеном Неживим. До Канева йшов окремо від Неживого. Згідно зі свідченнями останнього, він «посылал из своих казаков бывшего прежде запорожским казаком, прозываемом Швачку, з десятию полскими казаками до полского села Ходорова на ярморок для усмирения народа от междуусобного забойства, кои за отлучкою поляков, не имея над собою власти, как известно было, друг друга убивали. И как оной Швачка поехал, то уже обратно к нему и не возвращался»²⁰. Діяв у районі між Богуславом, Білою Церквою, Васильковом. Після обрання полковником і невдалого штурму Білої Церкви в районі Богуслава був поранений. Швачка і 68 учасників руху були схоплені московським карабінерним полком полковника Петра Протасова. Згідно з вироком суду в Києві, він мав отримати 150 ударів кнутом «и, вырезав ноздри, поставя указные знаки, сослан в Нерчинск вечно в каторжную работу»²¹. Четверта група колодників, на чолі якої був Швачка, вислана з київської в'язниці 3 жовтня (24 вересня) 1768 р. Під охороною відділу Сєвського піхотного полку під командою підпоручика Урбановича. За чотири дні командир Васильківського форпосту рапортував генерал-губернаторові Воейкову: «Швачка с товарищами присужденное им наказание у Васильковского форпоста при границе в присутствии моем через отправленного Киевской

г. Тобольска за 1770 год); ИАОО, часть I, ф. 16, оп. 2, д. 2 (Метрические книги актовых записей церковей г. Петропавловск, Петро-Павловская церковь, ст. Пресновская, Михаило-Архангельская и др. за 1764–1777 гг.) та ін.

¹⁷ Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. T. VII. Warszawa, 1886. S. 358.

¹⁸ Heleniusz E. Rozmowy o Polskiej koronie. T. II. Kraków, 1873. S. 39.

¹⁹ Букет Є. Швачка – фенікс українського духу. С. 113.

²⁰ Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДАУК, ф. 59, оп.1, спр. 5525, арк. 9-9 зв.

²¹ Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст.: Збірник документів. Київ, 1970. С. 439-440.

губернской канцелярией палача Леонова учинено». Після цього Швачку відправлено до Сибіру²². 2 липня 1770 р. він обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з Домнікою Єфремовою. У жовтні того року в Омській фортеці зарахований до сибірського козацтва і відправлений на поселення в фортецю Святого Петра (нині – Петропавловськ, центр Північно-Казахстанської області Республіки Казахстан). Микиту Степанового Швачку знаходимо в списку «из регулярного воиска отставных на своем пропитании» Ревізької казки № 5 «Тобольского наместничества Ишимской округи Петропавловской волости крепости Петропавловской», датованій 3 квітня 1795 р. На сьогодні це найпізніша згадка про учасника Коліївщини на засланні.

Семен Лук'янів Неживий (Мусієнко, Гончар) – один із кількохнадесяти запорожців, що від початку належали до групи Йосипа Шелеста. Народився близько 1744 р. в містечку Боровиці (нині – село Чигиринського району Черкаської області) в родині корінного жителя містечка Єреміївки (нині – село Вереміївка Чорнобаївського району на Черкащині) Лук'яна Мусієнка. З семирічного віку тривалий час займався гончарним промислом у Чигирині, а потім пішов на Запорозьку Січ, де був записаний до Уманського куреня під прізвищем Гончар. У 1763 р. переїхав до Суботова, де одружився з місцевою жителькою Явдохою Опанасовою. У них народився син Степан, згодом родина переїхала з Суботова в село Мельники (нині – села Чигиринського району).

З Холодного Яру до Корсуня Семен Неживий прямував разом з усім повстанським військом. Звідти, за наказом М. Залізняка, вирушає через Мошни на Канів. Разом із М. Швачкою захоплює Канів і спалює канівський замок. Під час Коліївщини очолений ним повстанський загін контролював околиці Трахтемирова, Канева, Мошен, Сміли, Черкас і Чигирина; організовував самоврядування за полково-сотенним устроєм, про що свідчать збережені в архівах письмові свідоцтва місцевих громад.

Неживий намагався налагодити зв'язки з сербськими воєначальниками прикордонних команд Російської імперії. Але сербський полковник Федір Чорба, виконуючи наказ імператриці Катерини II про придушення виступу, по-зрадницьки заарештував його під час переговорів 17 (6) липня 1768 р. 8 липня, разом з С. Неживим, доставлений до Кременчука, потім – до Києва²³. Згідно з вироком суду, засуджувався до 150 ударів кнутом «и, вырезав ноздри, поставя указные знаки, сослан в Нерчинск вечно на каторгу»²⁴. Відправлений на заслання з Києва на чолі другої

²² Букет Є. Швачка – фенікс українського духу. С. 161.

²³ ЦДАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 5525, арк. 1-13 зв.

²⁴ Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст. С. 447.

групи колодників. 2 липня 1770 р. обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з вдовою Марією Рубіковою. У жовтні 1770 р. в Омській фортеці зарахований до сибірського козацтва і відправлений на поселення в Піщаний редут Прісногорьківської фортеці (колишнє село Піщанка Північно-Казахстанської області Республіки Казахстан, ліквідоване 2013 р.). Подальша доля невідома.

Василь Семенів Шульга (Бузько) – запорожець, імовірно, повстанський розвідник і агітатор. Народився близько 1731 р. в родині Семена Бузька. В 17-річному віці зарахований у козаки Крилівського куреня під прізвиськом Шульга. 1768 р. йшов на прощу із Запорожжя до Києва. В Мошнах приєднався до Семена Неживого, перебував з ним у Каневі й Медведівці. Затриманий росіянами в Мглинському шанці під час посольської місії 21 червня 1768 р. 8 липня, разом з С. Неживим, доставлений до Кременчука, потім – до Києва²⁵. Згідно з вироком суду, мав отримати 80 ударів кнутом «и, вырезав ноздри, поставя указные знаки, сослан в Нерчинск вечно в каторжную работу»²⁶. Відправлений на заслання з Києва у другій групі колодників. 2 липня 1770 р. обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з Тетяною Прокоповою. У жовтні 1770 р. в Омській фортеці зарахований до сибірського козацтва і відправлений на поселення в Соляний редут (нині – поселення Черлак, село Соляне Черлакського району Омської області РФ). У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеяна Пугача. Подальша доля невідома.

Яків Кравченко – запорожець. Народився близько 1743 р. Разом з С. Неживим 25 червня 1768 р. «приезжал Новороссийской губернии к Крыловскому шанцу и требовал выдачи прибегших туда из Польши под протекцию е. и. в. жидов». Захоплений Троїцьким піхотним полком на чолі з капітаном Великопольським. Доставлений спершу до Переяславського міського суду, потім – до Києва. Згідно з вироком суду, повинен був отримати 50 ударів кнутом і «вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослан в Нерчинск в каторжную работу вечно»²⁷. Відправлений на заслання з Києва у четвертій групі колодників. 2 липня 1770 р. обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з Соломонидою Фірсаковою. У жовтні 1770 р. в Омській фортеці зарахований до сибірського козацтва і відправлений на поселення в Піщаний редут Прісногорьківської фортеці. Подальша доля невідома.

²⁵ ЦДДАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 5525, арк. 14-15.

²⁶ Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст. С. 447.

²⁷ Там само. С. 451.

Василь Кисіль – запорожець. Народився близько 1748 р. Разом з С. Неживим 25 червня 1768 р. «приезжал Новороссийской губернии к Крыловскому шанцу и требовал выдачи прибегших туда из Польши под протекцію е. и. в. жидов». Захоплений Троїцьким піхотним полком на чолі з капітаном Великопольським. Доставлений спершу до Переяславського міського суду, потім – до Києва. Згідно з вироком суду, засуджувався до 30 ударів кнутом і «вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослан в Нерчинск в каторжную работу вечно»²⁸. Відправлений на заслання з Києва у четвертій групі колодників. 2 липня 1770 р. обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з Анастасією Парфеновою. У жовтні в Омській фортеці зарахований до сибірського козацтва і відправлений на поселення в Прісногорьківську фортецю. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

Іван Байрацький – запорожець. Народився близько 1735 р. Після захоплення С. Неживого в військовому таборі в Холодному Яру «из выреченных за награбленной оным, Неживым, и проданном им, Байрацким, с товарищи скот денег получил дележ». В Києві за судовим вироком мав отримати 50 ударів кнутом і «сослан в Нерчинск вечно в каторжную работу»²⁹. Відправлений на заслання з Києва у четвертій групі колодників. 2 липня 1770 р. обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з Параскевою Трохимовою. Подальша доля невідома.

Степан Коле(с)ниченко (Вергіліс) – прийшовши «в давні часи» з Запорожжя, мешкав у шанці жовтого гусарського полку Стецовського або Шолмаші (тепер – с. Стецівка Чигиринського району Черкаської обл.). Був у повстанському підрозділі отамана Семена Неживого. Схоплений жовтим гусарським полком. Конвойований із Новоросійської губернської канцелярії до Києва 31 липня 1768 р. 12 серпня відправлений до генерального військового суду в Глухів³⁰. 2 липня 1770 р. обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з Параскевою Трохимовою. У жовтні 1770 р. в Омській фортеці зарахований до сибірського козацтва і відправлений на поселення в Прісногорьківську фортецю. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

Іван Жулай – козак групи М. Залізняка, захоплений під Уманню. Народився близько 1738 р. Відправлений на заслання з Києва у першій

²⁸ Там само.

²⁹ Там само.

³⁰ ЦДАУК, ф. 54, оп. 3, спр. 3064.

групі колодників. 1 листопада 1768 р. в слободі Котельві разом з 52 в'язнями з цієї групи намагався втекти з-під конвою. Перебував у розшуку в числі 16 повстанців, яких не вдалося одразу схопити³¹. Очевидно, саме через те, що був схоплений пізніше, опинився разом з М. Швачкою і С. Неживим. 2 липня 1770 р. обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з Євдокією Федоровою. Подальша доля невідома.

Іван Пащенко – козак групи М. Залізняка, захоплений у Торговицькому ключі генерал-майором російської армії Подгоричані. Згідно з вироком суду, мав отримати 50 ударів кнутом і «сослан в Нерчинск в каторжну роботу вечно»³². Відправлений на заслання з Києва у другій групі колодників. 2 липня 1770 р. обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з Параскевою Івановою. У жовтні того року в Омській фортеці зарахований до сибірського козацтва і відправлений на поселення в Прісногорьківську фортецю. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

Максим Донець – запорожець з підрозділу отамана М. Максимова. Захоплений московським карабінерним полком полковника Петра Протасова. Згідно з вироком суду, засуджений до 50 ударів кнутом і «вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослан в Нерчинск в каторжную работу вечно»³³. Відправлений на заслання з Києва у другій групі колодників. 2 липня 1770 р. обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з Дар'єю Івановою. У жовтні 1770 р. в Омській фортеці зарахований до сибірського козацтва і відправлений на поселення в Прісногорьківську фортецю. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

Михайло Котляр – козак групи М. Швачки. Народився близько 1725 р. Мешкав у слободі Плоскій Новоросійської губернії. Звідти був посланий капітаном з містечка Цибулева в село Таганчу (тепер – Канівський район Черкаської обл.) за худобою, яка буцімто належала російському підданому Івану Вовкодаву. З цією худобою був затриманий і взятий під караул у містечку Городищі. Звільнений з ув'язнення повстанцями, до яких тоді й приєднався. Захоплений разом з М. Швачкою московським карабінерним полком полковника Петра Протасова. Згідно з вироком суду в Києві, повинен був отримати 30 ударів кнутом «и сослан

³¹ Коліївщина: 1768–1769 роки у документальній та мемуарній спадщині. Т. 1. С. 361.

³² Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст. С. 448.

³³ Там само. С. 453.

в Нерчинск вечно в каторжную работу»³⁴. Відправлений на заслання з Києва у четвертій групі колодників. 2 липня 1770 р. обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з Параскевою Опанасовою. У жовтні в Омській фортеці зарахований до сибірського козацтва і відправлений на поселення в Бійську фортецю. Подальша доля невідома.

Яків Безрідний – запорожець. Народився близько 1742 р. в містечку Стеблів Лисянського ключа. На Січі з 1758 р., козак Крилівського куреня. Перед повстанням перебував у «дачах» Війська Запорозького в урочищі Гирли. Звідти з рибою поїхав через урочище Гард у Річ Посполиту для продажу продукції риболовецького промислу. До Максима Залізняка, який спершу називався отаманом, а потім полковником, приєднався в Холодному Яру³⁵. За дорученням повстанського керівництва вів переговори у червні 1768 р. з київським генерал-губернатором Ф. Воейковим. Його підступно заарештували і засудили до каторги. Відправлений на заслання з Києва у четвертій групі колодників. 2 липня 1770 р. обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з Дарією Івановою. У жовтні того року в Омській фортеці зарахований до сибірського козацтва і відправлений на поселення в Прісногорьківську фортецю. Подальша доля невідома.

Іван Чуб – запорожець з підрозділу отамана С. Позіхайла. Заарештований у с. Війтівка біля Умані офіцером роз'їзду команди Подгоричані. Згідно з вироком суду, його мали «бить плетьми и сослать на поселение в Сибирь вечно»³⁶. Відправлений на заслання з Києва у другій групі колодників. 2 липня 1770 р. обвінчався у двопрестольній Введенській Миколаївській церкві міста Тобольська з Параскевою Григоровою. У жовтні 1770 р. в Омській фортеці зарахований до сибірського козацтва і відправлений на поселення в Прісногорьківську фортецю. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

Василь Безверхий – козак групи М. Залізняка, захоплений у Торговицькому ключі генерал-майором російської армії Подгоричані. Згідно з вироком суду, повинен був отримати 50 ударів кнутом і «сослан в Нерчинск в каторжную работу вечно»³⁷. Відправлений на заслання з Києва у другій групі колодників. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

³⁴ Там само. С. 450-451.

³⁵ ЦДДАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 5521.

³⁶ Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст. С. 449.

³⁷ Там само. С. 448.

Герасим Нейка – запорожець з підрозділу отамана М. Максимова. Захоплений московським карабінерним полком полковника Петра Протасова. Згідно з вироком суду, мав отримати 50 ударів кнутом і «вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослан в Нерчинск в каторжную работу вечно»³⁸. Відправлений на заслання з Києва у другій групі колодників. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

Мусій Шинка – запорожець. Був у повстанському підрозділі отамана Семена Неживого. Схоплений жовтим гусарським полком. Конвойований із Новоросійської губернської канцелярії до Києва 31 липня 1768 р. 12 серпня відправлений до генерального військового суду в Глухів³⁹. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

Василь Чернявський – козак підрозділу С. Неживого і С. Майбороди. Врятувався після знищення підрозділу останнього в Мошнах, однак незабаром був виданий Піщанській сотенній канцелярії посесором Чугуївцем. Засуджений до довічної каторги в Глухові⁴⁰. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

Степан Щербина – запорожець з підрозділу отамана С. Позіхайла. Заарештований у с. Війтівка біля Умані офіцером роз'їзду команди Подгоричані. Згідно з вироком суду, його мали «бить плетьюми и сослать на поселение в Сибирь вечно»⁴¹. Відправлений на заслання з Києва у другій групі колодників. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

Йосип Васильченко – козак групи М. Залізняка, захоплений у Торговицькому ключі генерал-майором російської армії Подгоричані. Суд присудив йому 50 ударів кнутом, після чого «сослан в Нерчинск в каторжную работу вечно»⁴². Відправлений на заслання з Києва у другій групі колодників. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

Іван Негода – запорожець з підрозділу отамана М. Максимова. Захоплений московським карабінерним полком полковника Петра Протасова. Згідно з вироком суду, мав отримати 50 ударів кнутом і «вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослан в Нерчинск в каторжную работу

³⁸ Там само. С. 453.

³⁹ ЦДАУК, ф. 54, оп. 3, спр. 3064.

⁴⁰ Там само, ф. 225, оп. 1, спр. 15.

⁴¹ Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст. С. 449.

⁴² Там само. С. 448.

вечно»⁴³. Відправлений на заслання з Києва у другій групі колодників. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

Савелій Тонконоженко – запорожець з підрозділу отамана С. Позіхайла. Заарештований у с. Війтівка біля Умані офіцером роз'їзду команди Подгоричані. Згідно з вироком суду, його мали «бить плетьми и сослать на поселение в Сибирь вечно»⁴⁴. Відправлений на заслання з Києва у другій групі колодників. У 1774 р. брав участь у придушенні повстання під проводом Омеляна Пугача. Подальша доля невідома.

⁴³ Там само. С. 453.

⁴⁴ Там само. С. 449.